

Anna Kappel: Purmerendse nachtegaal

Jack Otsen

Lang geleden stelde wijlen Jan ten Cate – oud-voorzitter van de VHP – een biografie in het vooruitzicht over de Purmerendse concertzangeres Anna Kappel. Het is er nooit van gekomen. Wel bevat zijn nalatenschap een grote collectie brieven, documenten en foto's die een basis ervoor vormen. Uit correspondentie blijkt dat Jan ten Cate zich zeer heeft ingespannen de naam Kappel voor de vergetelheid te behoeden. Hij maakte zich kwaad over het verdwenen naambordje van de Anna Kappel-Muziekschool aan de Koemarkt. Ook kon hij geen begrip opbrengen voor het feit dat naar deze beroemde zangeres nooit een straatnaam is vernoemd. Bij het lezen van het archiefmateriaal is zijn fascinatie voor te stellen: de levensloop van de vroeg wees geworden Anna Kappel laat zich lezen als het leven van een sprookjesprinses.

Anna Kappel op zeventienjarige leeftijd.

De tuinman Christiaan Christoffel Kappel uit Beemster trouwde in 1857 met de weduwe Grietje Boes, die een winkel dreef aan de Slotterburgwal. Al na twee jaar huwelijk werd Kappel weduwnaar met de zorg voor dochter Maartje. In 1863 hertrouwde hij de weduwe Trijntje Krijgsman die uit haar eerdere huwelijk twee zonen had, te weten Jan en Simon Groen. Het gezin werd de volgende jaren uitgebreid met vier kinderen: Christiaan (1864), Eegje (1866), Volkert (1869) en Anna (1871).

Inmiddels had Kappel een groentewinkel opgezet aan de Achterdijk. Toen Anna drie jaar was, overleed haar moeder. Toen hun vader zes jaar later op 56-jarige leeftijd overleed werden de kinderen wees. Uit de trouwakte blijkt dat Christiaan Kappel en Trijntje Krijgsman een gemengd huwelijk hadden gesloten, wat gevolgen had voor de toekomst van de kinderen.

Volkert was luthers gedoopt, terwijl de zussen Eegje en Anna in de Hervormde Gemeente waren opgenomen. Stiefbroer Simon Groen die als voogd optrad, plaatste Anna in het Armenweeshuis aan de Willem Eggertstraat. De zeventienjarige Eegje had te kennen gegeven liever niet in het gesticht te gaan 'daar zij zich liever in een dienst begeeft.' Broer Volkert ging naar het Evangelisch-Lutherse Weeshuis aan de Hoogstraat, terwijl zijn voogd hem een baan aanbood in diens groentewinkel aan de Westerstraat. Aldus scheidden zich de wegen van de weeskinderen. Volkert verbleef vijf jaar in het weeshuis: op 19 augustus 1889 werd hij uitgeschreven. Uit nagelaten correspondentie blijkt dat Anna nog op latere leeftijd met Volkert – ook wel Fok genoemd – contacten onderhield. Niet alleen moest de negenjarige Anna het zonder haar broers en zus stellen, ook haar vriendinnen raakte ze kwijt. Weeskinderen bezochten de Armenschool, terwijl Anna voordien op de Burgerschool had gezeten.

Achterdijk 10, geboortehuis van Anna Kappel.

Kappel had zijn kinderen niet onbemiddeld achtergelaten. Na verkoop van de winkel en de roerende goederen was er voor ieder f 998,20. De regenten van beide weeshuizen besloten het grootste deel te beleggen in obligaties en de rest op een spaarbankboekje te zetten.

Ontdekker J.P. Groot

Gekleed in weesjurk met wit schort moet zij tijdens kerkdiensten door haar zangstem zijn opgevallen. Zij werd ontdekt door J.P. Groot, organist in de Hervormde Kerk, tevens directeur van de Stedelijke Muziekschool. Hij schreef een brief aan de regenten van het weeshuis, waarin hij haar uitzonderlijke talent beschreef en voor haar een opleiding in de muziek in gedachten had. Hoewel de bestuurders in eerste instantie afwijzend reageerden, kwamen ze hier later op terug.

Uit de bewaard gebleven notulen van het bestuur van het weeshuis zijn de eerste schreden van Anna Kappel op het pad naar internationale roem nauwgezet te volgen. Opmerkelijk is de toewijding en onbaatzuchtige zorg die haar ten deel vielen. Van J.P. Groot kreeg ze gratis les in piano, zang en algemene muziekleer. Op de zogeheten Franse school kreeg ze kosteloos privéles Frans en Duits. Tenslotte huurde het bestuur van het weeshuis voor f 30,- per jaar een piano, uitsluitend voor de lessen van Anna.

In 1890 kwam het toeval haar te hulp.

In een interview zegt ze: 'Ik kwam later in de grote zangvereniging van de heer Groot. Deze droeg de naam van de musicus W.F.G. Nicolai. Toen we een compositie van deze heer Nicolai, *De Zweedse nachtegaal*, zouden uitvoeren, nodigde de heer Groot de componist uit om de uitvoering zelf te komen dirigeren. Hij kwam en bij die gelegenheid heeft hij mij getest. Ik kwam tot de hoge c. Zelfs de heer Groot wist niet wat hij hoorde. Ik had als kind nooit hoger gezongen dan tot d, hoogstens tot es.'

Door bemiddeling van Nicolai kon Anna een toelatingsexamen afleggen aan de Koninklijke Muziekschool in

Den Haag. Ook regelde hij de huisvesting in het Burgerweeshuis aldaar, tegen een jaarlijkse vergoeding van f 250,-, waarvoor de gemeente Purmerend borg stond. Op 24 februari 1892 meldde de voorzitter van het Armenweeshuis dat Anna was opgenomen en goed was ontvangen.

Met deze verhuizing waren de bemoeienissen van de Purmerendse regenten nog niet afgelopen. Regelmatig werden de vorderingen van Anna in de notulen vermeld. Een opmerkelijke aantekening staat genoteerd op 7 juni 1893: 'Op verzoek van de heer Rosmalen wordt besloten zo nodig de uitgaven van Anna Kappel te verhogen omdat

Anna Kappel rond 1930.

J.P. Groot met zijn leerlingen Anna Kappel en Jan Brugge (1918).

haar kledij met het oog op de kringen waarin zij zich tegenwoordig beweegt, dat vereist. Bij bezoek aan Purmerend zal zij evenwel haar wezenkleding blijven dragen om de jaloezie der andere kinderen niet meer op te wekken, iets waarmede trouwens de heer Rosmalen, zoals hij schrijft, volkomen instemt.'

Eerste optreden als soliste

Uit een bericht van 6 juni 1894 blijkt dat Anna voor de eerste keer als soliste had opgetreden, met lovende recensies in Haagse kranten. Een enkele keer trad zij op in Purmerend tijdens concerten van zangvereniging Nicolai. Na haar opleiding aan het Haagse conservatorium vertrok de twinrijjarige Anna naar Berlijn om les te nemen van Lilly Leh-

Vocaal- en Instrumentaal
CONCERT,

te geven door
J. P. GROOT,
met welwillende medewerking van
de Jonge Juffrouw **A. M. K.,**
de Heer **JOHAN SNOER,**
Harp- en Violoncellist te Amsterdam,
de **KAMERMUZIEK-Vereniging,**
de 4e of hoogste klasse der Zangschool
en Dilettanten,
op **Donderdag 21 Jan. 1892**
's avonds 7½ uur.
in de Concertzaal »Heeren-Logement»
te PURMEREND.

Entrée bij inrekening / 0.75 de persoon.
's buiten » / 0.99 » » »

Plaatsen zijn op den dag der uitvoering te bespreken van 11—12 uur, à 10 Cts. per plaats.
Tekstboekjes van »Zangen der Jaargetijden» à 10 Cts., te bekomen in de zaal.

Advertentie van optreden Anna Kappel — hier aangeduid met haar initialen A.M.K. — in 'Concertzaal Heeren-Logement' (1892).

'Twyntigste Uitvoering
der **ZANGVERENIGING**
„W. F. G. NICOLAI”
te Purmerend,
Directeur de Heer **J. P. GROOT,**
op **Woensdag 8 April.**
's avonds ten 7 uren precies,
in het »Heeren Logement”

Oratorium »DIE JAHRESZEITEN” van
JOH. HAYDN.

Solisten:

Mejuff. **A. M. KAPPEL** te 's Gravenhage.
De Hr. **J. DIJKER** te Amsterdam.
» » **G. ZALSMAN** te Haarlem.

Begeleiding van Mejuff. **J. WILDSCHUT**
te Purmerend (Piano) en Strijkkwintet van
Amsterdam.

Entrée / 1.00.

Plaatsbespreking op den dag der uitvoering
van 11 tot 12 uur à 10 Cts. per plaats.
Loting te 11 uur.

Als een bewijs hoe onze voormalige stadgenote, Mej. A. Kappel, — die zich ook op het Nicooli concert van 8 April alhier sal laten hooren — by toeneming gevierd wordt als zangeres, kan gelden hetgeen een der groote dagbladen deser dagen sobref:

Het bestuur van den Dierentuin (te 's Gravenhage) bereidde gisteravond den leden een bijzonder muzikaal genot, door het doen optreden van twee gunstig bekeude stadgenooten: Mej. Anna Kappel (zang) en den Heer Karel T-zor (piano).

De klankvolle en sympathieke stem der zangeres bleek volkomen tegen de groote zaal bestand, die geheel door bezoekers was gevuld. Mej. Kappel droeg liederen voor van Rob. Frans, Wagenaara, C. van Keunes en Spoel, en bevestigde hiermede haar goeden naam als concert-zangeres op uitnemende wijze. Aan een heerlijken klank part de jeugdige artiste eene groote men van muzikaal geroel. Na het daverend applaus kon een toegift niet uitblijven: zij bestond uit „Een liedke van Schelden” van Coeter.

Advertentie van optreden in Purmerend in 1896 en recensie van een optreden kort ervoor in Den Haag.

man, een beroemde zangeres en zangpedagoge. Hierna moet haar carrière als sopraanzangeres in een stroomversnelling zijn gekomen. De concerten voerden haar langs vele steden in binnen- en buitenland. Met zekere regelmaat komen we aankondigingen in kranten regen, gevolgd door gunstige besprekingen. In 1895 trad zij op in Zaltbommel, waar de plaatselijke recensent de zangeres prees om haar Hollandse repertoire. Ook in het Heerenlogement in Purmerend en in de Grote Kerk te Edam concerteerde Anna. Zij kreeg de bijnaam *Purmerendse nachtegaal*.

Er zijn nooit plaatopnamen van haar gemaakt. We zijn aangewezen op recensies om te weten welk een gevierde zan-

Groote Vocale en Instrumentale Uitvoering
op **ZONDAG 6 AUGUSTUS**,
van 2--4 uur In de Groote Kerk te EDAM,

DOOR

Mej. ANNA KAPPEL,

Concertzangeres te 's-Gravehage, en het
„SPOOR” KWARTET
van het Concertgebouw te Amsterdam.

Programma met Tekstboekje, tevens Toegangsbevijs, zijn à 35 Ct. verkrijgbaar aan het Bureau van de Prov. Noordh. Ct. te Edam, Kerkstr. 84, en des Zondags aan de Groote Kerk.

Advertentie van optreden in Grote Kerk in Edam (1899).

geres zij was. In 1896 begeleidde J.P. Groot haar op het *Garrelsorgel* in de Hervormde Kerk: 'Wat was het *Ave Maria* goddelijk schoon. Wat moet het leermeester en leerling een voldoening geweest zijn zo gezamenlijk een concert te geven.' In 1900 in concert met haar oude zangvereniging Nicolai in het *Heerenlogement*: 'Het glanspunt van de avond was ons inziens de aria uit *Frühjuf* voor sopraan. Het applaus hield aan, tot zij opnieuw zich vertoonde en beleeft dankte voor zoveel toejuiching.'

Succes in Duitsland

Succes in Duitsland, waar zij een 'her-
vorrage Sangerin' (= voortreffelijke
zangeres) werd genoemd, deed haar be-

Villa in Barmen.

Anna Kappel in 1923 met echtgenoot Richard Stronck.

sluiten vanaf 1904 in Frankfurt te gaan wonen. Naast optredens als soloartieste gaf ze uitvoeringen met het Frankfurter Vocal Quartet. Hier ontmoette zij de in Nederland geboren dirigent en componist Richard Stronck, die in 1907 haar echtgenoot werd. Hij was tot Duitser genaturaliseerd en vanaf 1897 als Musikdirektor verbonden aan een symphonieorkest in Barmen, vlakbij Frankfurt.

Later zou Anna de periode 1904-1914 de gelukkigste van haar leven noemen. Ze boekte succes met haar uitvoering van de Johannes- en Mattheus-Passion en het Duitse Requiem. Ze werkte samen met beroemde orkestleiders als Mengelberg, Furtwängler, Barth en Kleiber. Ze maakte een tournee door Oostenrijk, Zwitserland en Italië en werd uitgenodigd op paleis Noordein-

Anna Kappel op 85-jarige leeftijd.

de, waar ze optrad voor koningin Wilhelmina. Ook keizer Wilhelm II heeft zij onder haar gehoor gehad. De optredens voor gewonde soldaten in de Eerste Wereldoorlog leverden Anna een onderscheiding op: het ijzeren kruis 'Für Hilfskriegsdienst'.

In Barmen bewoonde het echtpaar een ruime villa, waar Anna privées gaf aan een grote schare Nederlandse en Duitse vocalisten. De romanschrijfster Jo van Ammers-K ller beschreef haar leservaringen en de zangkunst van haar lerares: 'Deze volkomen beheersing van haar stem tot in het hoogste register, het

moelijkst te bereiken mezza-di-voce en daarmee de volmaakte adembeheersing, maken dat Anna Stronck boven de techniek van het zingen staat.'

Terugkeer naar Nederland

De Eerste Wereldoorlog en vooral de nasleep ervan – de inflatie maakte een groot deel van het verdiende geld waardeloos – noopte het echtpaar in 1923 naar Nederland terug te keren. Anna leidde een masterclass voor solozang aan een muziekschool in Rotterdam, terwijl haar echtgenoot de dirigeerstok

hanteerde voor het Haagse ensemble Excelsior. Ze bleef zingen: in december 1923 was zij weer in Purmerend, waar zij een prachtige uitvoering gaf van de *Messiah* van Händel. In 1929 overleed Richard Stronck, waarmee zij niet alleen de liefde van haar leven verloor maar ook haar vaste begeleider tijdens optredens. Na zijn overlijden gaf zij nog wel enkele concerten, maar beperkte zich hoofdzakelijk tot lesgeven.

In 1937 hertrouwde zij met A.C. Gebhard, directeur van een octrooibureau. Na de oorlog trad zij als zeventigjarige nog eenmaal op tijdens het bevrijdingsconcert in Amsterdam. Zij zong de sopraan-aria in het Requiem van Mozart. Er moet hiervan een opname gemaakt zijn, maar naspeuringen van Jan ten Cate in het omroeparchief hadden geen resultaat. In 1954 overleed haar tweede echtgenoot en zij leefde nog een aantal jaren in het Haagse verzorgings-tehuis Deo Gratias. In 1964 bezocht ze voor de laatste maal haar geboorteplaats Purmerend bij de heropening van het weeshuis. Anna Kappel overleed in 1967 op 91-jarige leeftijd. In hetzelfde jaar kreeg de pas geopende muziekschool aan de Koemarkt haar naam. Na de verhuizing werd de naam gewijzigd in *Muziekschool Waterland*, waarin de Anna Kappelzaal herinnert aan deze vrouw, die door kenners samen met Aaltje Noordewier tot de grootste oratoriumzangeressen werd gerekend.

Hoewel een groot deel van haar persoonlijke bezittingen in Den Haag tijdens een bombardement verloren is geraakt, bezit het *Waterlands Archief* een uit zes dozen bestaand Anna Kappel-archief, afkomstig uit de nalatenschap van Jan ten Cate. Met het Duitse erekruis met lint, maar zonder de zilveren naaldenkoker en dito breidopjes die het weeskind Anna kreeg van burgemeester Citters na een solo-optreden in de muziekschool van J.P. Groot. Deze laatste kreeg een straatnaam in Wheermolen, naar Anna Kappel is geen straat vernoemd!

Illustraties afkomstig uit het Waterlands Archief – collectie Jan ten Cate.